Міністерство освіти і науки України

Відокремлений структурний підрозділ

«Любешівський технічний фаховий коледж

Луцького національного технічного університету»

Бухгалтерський облік

Методичні вказівки до виконання самостійної роботи

для здобувачів освіти освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр

освітньо-професійної програми Облік і оподаткування

галузі знань D Бізнес, адміністрування та право

спеціальності D1 Облік і оподаткування

денної форми навчання

Любешів 2026

УДК
М 33

До друку

Голова методичної ради ВСП «Любешівський ТФК ЛНТУ»

_____ Герасимик-Чернова Т.П.

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозитарій коледжу

Бібліотекар _____

Затверджено методичною радою ВСП «Любешівський ТФК ЛНТУ»

протокол № _____ від «____»_____ 2026 р.

Рекомендовано до видання на засіданні випускної циклової (методичної) комісія викладачів економічних дисциплін, обліку і оподаткування

протокол № _____ від «_____»_____ 2026 р.

Голова ВЦ (М) комісії _____ Колядюк В.М.,

Укладач: _____ Л.В.Матюк, викладач вищої категорії

Рецензент: _____

Відповідальний за випуск: _____ Матюк Л.В., викладач вищої категорії.

Бухгалтерський облік [Текст]: методичні вказівки до виконання самостійної роботи для здобувачів освіти освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр за спеціальністю D1 Облік і оподаткування денної форми навчання/уклад. Л.В.Матюк. − Любешів: ВСП «Любешівський ТФК ЛНТУ», 2026. – 41 с

Методичне видання складене відповідно до діючої програми курсу «Бухгалтерський облік», призначено для здобувачів освіти денної форми навчання галузі знань D Бізнес, адміністрування та право спеціальності D1 «Облік і оподаткування» з метою організації самостійної роботи, теоретичний матеріал, питання для самоперевірки знань до кожної теми та перелік рекомендованої літератури

©Матюк Л.В., 2026

ЗМІСТ

1. Мета, завдання дисципліни, її місце в навчальному процесі……... 4

2. Загальні відомості про склад самостійної роботи…….. 5

3. Проробка лекційного матеріалу……... 5

4. Планування самостійної роботи.. …… 5

5. Проробка окремих розділів навчальної програми, які не викладалися на лекціях …… 6

Облік в історичній ретроспективі……... 6

Позабалансовий облік господарських операцій……... 9

Основи організації облікової діяльності……... 12

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку……... 17

Гармонізація та стандартизація бухгалтерського обліку…… 23

Облік на підприємствах малого бізнесу…….. 32

Список літератури……. 39

1 . МЕТА, ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ, ЇЇ МІСЦЕ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Завдання вивчення дисципліни полягає у вивченні методів раціональної організації та ведення бухгалтерського обліку на підприємствах на підставі використання прогресивних форм і національних стандартів; набуття навичок опрацювання і використання облікової інформації в управлінні.

В результаті вивчення дисципліни здобувач повинен знати:

- теорію і практику господарювання на рівні підприємства;
- методичні прийоми та технологію відображення господарських операцій на рахунках;
- сутність і завдання документування;
- облікову реєстрацію та формування бухгалтерської звітності;
- логіку обґрунтування бухгалтерських процедур;
- нормативно-правові основи регулювання, організації та ведення бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

Студент повинен вміти:

- користуватися правилами та прийомами обліку господарських процесів;
- застосовувати певні принципи бухгалтерського обліку і звітності для визначення особливостей бухгалтерського обліку та специфіки його ведення;
- аналізувати та інтерпретувати наявну облікову інформацію;
- використовувати облік як основний засіб одержання достовірної інформації для прийняття економічно обґрунтованих рішень.

Студент повинен мати навички визначення та оцінки об’єкту обліку, відображення господарських операцій на рахунках обліку; роботи з первинною документацією; узагальнення даних обліку по синтетичних та аналітичних рахунках; складання фінансової звітності.

Метою самостійної роботи здобувачів є поглиблення та застосування набутих знань, необхідних для:

- творчого підходу до підготовки і прийняття управлінських рішень;
- обґрунтування структури і напрямків діяльності підприємства та розробки і реалізації планів його розвитку;
- розробки найбільш ефективних засобів господарювання і контролю за їх здійсненням.

2 . ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО СКЛАД САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота здійснюється методом індивідуального вивчення кожним студентом певних розділів навчальної програми з використанням рекомендованої літератури та консультаціями ведучого викладача.

Самостійна робота студентів складає 48 годин, в тому числі:

- проробка лекційного матеріалу–10 год.;
- підготовка до практичних занять–10 год.;
- проробка окремих розділів програми, які не викладались на лекційних заняттях – 28 год.

3 . ПРОРОБКА ЛЕКЦІЙНОГО МАТЕРІАЛУ

Протягом навчального семестру кожен студент самостійно повинен систематично пророблятиь теоретичні матеріали, які викладаються на лекційних заняттях. Контроль засвоєння лекційного матеріалу здійснюється шляхом здійснення тестового контролю або опитування.

При засвоєнні лекційного матеріалу студенти користуються навчальною літературою та навчально-методичними матеріалами, перелік яких рекомендується ведучим викладачем.

4. ПЛАНУВАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва тем курсу, лекційних занять та їх зміст. Назви змістовних модулів	Час опрацю-вання	Бібліографія, рекомендована робочою програмою
1	2	3	4
1.	Тема 1. Загальна характеристика бухгалтерського обліку, його предмет і метод	8	Л 2 . (стор. 13-36)
2.	Тема 2. Бухгалтерський баланс	10	Л 2 . (стор. 36-49)
3.	Тема 3. Рахунки бухгалтерського обліку і подвійний запис	10	Л 2 . (стор. 49-83)
4.	Тема 4. Оцінювання та калькуляція	10	Л 2 . (стор. 83-102)
5.	Тема 5. Документування та інвентаризація, техніка і форми бухгалтерського обліку	10	Л 2 . (стор. 102-134)
	ВСЬОГО	48	

4 . ПРОРОБКА ОКРЕМИХ РОЗДІЛІВ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ, ЯКІ НЕ ВИКЛАДАЛИСЯ НА ЛЕКЦІЯХ

В процесі самостійної роботи кожен студент повинен самостійно вивчити наступні теми:

Облік в історичній ретроспективі

План підготовки:

1 . Виникнення господарського обліку
2 . Етапи становлення господарського обліку
3 . Внески вчених в розвиток науки про бухгалтерський облік

Методичні вказівки до підготовки теми.

1. Виникнення господарського обліку.

Виникнення і розвиток бухгалтерського обліку є невід'ємною складовою частиною всієї історії людства. Сучасна наука не дала однозначної відповіді, який момент необхідно вважати виникненням бухгалтерського обліку. В багатьох випадках це пояснюється недостатньою кількістю джерел, що збереглися, облікових документів, які використовувалися нашими попередниками тощо.

Широке розповсюдження правильної, наукової бухгалтерії природно викликає необхідність у висвітленні історії її виникнення і розповсюдження по всьому світу.

Історично так склалося, що господарський облік зумовлений, виник і розвивався разом із господарською діяльністю. Більш того, саме господарська діяльність сприяла його поширенню. Певні методи обліку застосовувалися з давніх-давен. Облік за первіснообщинного ладу міг бути тільки дуже примітивним: якісь зарубки на паличках, вузлики, схематичні позначки на дощечках, пергаменті, папірусі тощо. До того ж, користуючись сучасною термінологією, можна сказати, що ці дані мали суто оперативний, а часто і випадковий характер.

Про використання обліку у практичній діяльності людства на ранніх стадіях розвитку суспільства свідчать згортки папірусу (Древній Єгипет, 3400 – 2980 рр. до нашої ери), глиняні пластинки або таблички (Вавилон), дощечки, вибілені гіпсом (Греція), навощені дощечки, лико папірусу, пергамент (Рим) тощо.

Переймаючись питанням, коли все ж таки виникла бухгалтерія, можна знайти різні відповіді:6 тис. років тому, коли почалася цілеспрямована реєстрація фактів господарського життя; 500 років тому, коли вийшла відома в усьому світі праця Луки Пачолі «Трактат про рахунки і записи», і власне почалося письмове обґрунтування обліку, і, нарешті, 100 років тому, коли з'явилися перші теоретичні розробки. Ці відповіді – це своєрідні підходи та узагальнення того, що таке бухгалтерія: 6 тис. років тому облік виник як практична діяльність, рахівництво, спосіб розуміння господарського процесу, його мова; 500 років тому – як предмет

літературного описання, частина літературної мови; 100 років він існує як самостійнанаука–рахунковедення,якспосіброзумінняобліку,моварахівництва.

2. Етапи становлення господарського обліку

З появою держави, розвитком писемності, відкриттям перших правил арифметики облік стає системним. Розвиток матеріального виробництва, розподілу, обміну й невиробничого споживання суспільного продукту мав наслідком зростання продуктивних сил та вдосконалення виробничих відносин, що супроводжувалось зміною однієї суспільно-економічної формації іншою. Кожній формації відповідав свій рівень розвитку продуктивних сил та виробничих відносин, у безпосередній залежності від яких перебував і розвиток господарського обліку: період прадавніх цивілізацій на сході в долинах рік Нілу, Тигру і Євфрату (Стародавній Єгипет, Вавилонія, Юдея, Персія); період античного світу (Стародавня Греція, Рим); середньовіччя; Відродження, у якому зароджувалась подвійна бухгалтерія (XIII-XIV ст.); визнання подвійної бухгалтерії (XV-XVIII ст.); перетворення обліку на науку (XIX- початок XX ст.) тощо.

Кожна країна починала нову фазу свого розвитку по-своєму. Але те, що було вже винайдене, кожна країна впроваджувала у своє господарське життя.

Не була винятком і система бухгалтерського обліку, яку, зрозуміло, скрізь пристосовували до умов і особливостей конкретної держави, галузей виробництва та сфер господарської діяльності. У зв'язку з цим періоди становлення й розвитку господарського обліку майже точно відповідають суспільно-економічним формаціям, а саме:

1) Зародження господарського обліку у первіснообщинному ладі;
2) Господарський облік за рабовласництва;
3) Господарський облік доби феодалізму;
4) Господарський облік капіталістичних країн;
5) Соціалістичний облік;
6) Формування нових засад бухгалтерського обліку у незалежній Україні.

Щодо визначення конкретних етапів у межах цих великих періодів, учені одностайної думки і досі не мають. Проте безперечним є той факт, що сучасна бухгалтерія зароджувалась в епоху середньовіччя. Формування обліку розпочиналось і супроводжувалось із розвитку різних форм інвентаризації (VIII-IX сторіччя). Класичним прикладом інвентаризації вважається капітулярій Карла Великого, у якому міститься інструкція з ведення сільськогосподарського обліку. Зокрема, вказується про необхідність щорічного складання звіту про доходи, витрати – окремо власника та господарства, а також встановлено порядок передачі коштів власнику. В капітуляції також передбачено здійснювати підрахунок залишків за видами цінностей і фіксувати в окремій відомості.

Цікаво, що ніхто, окрім власника, не повинен був знати про реальний стан справ. Дотримання цього принципу забезпечувалося залученням до облікового процесу декількох осіб. Так, прибуткові операції виконувала одна особа,видаткові – інша, залишки виводив третій працівник.

Витоки бухгалтерського обліку, його формування, становлення і розвиток

протягом багатьох років свого життя досліджував видатний російський учений Ярослав В'ячеславович Соколов. Він указував, що до XIII-го сторіччя в Західній Європі склалася цікава система грошового обліку.

Так, наприклад, скарбник папи римського тих часів (XIII ст.) вів касову книгу, проставляючи на кожній сторінці рік її формування. В одній половині книги записувались касові надходження, у другій – видатки з каси. Кожне надходження до каси супроводжувалось записом дати, суми цифрами та прописом, обґрунтуванням платежу (за що, від кого надійшли гроші, валюта платежу, папські гроші). За кожним видатком із каси записувалась його сума (цифрами і прописом), одержувач грошей, спосіб оплати, призначення платежу. Виправлення записів могло відбуватись лише у разі наявності спеціальної постанови. Неправильно зроблений запис не закреслювався, а підкреслювався; зверху вписувався правильний текст. Виправлення в усіх книгах виконував лише один спеціально для цього призначений нотаріус.

Викликає здивування сучасність стилю грошового обліку, котрим відзначався особливий порядок ведення записів у тамплієрів – могутнього й багатого католицького духовно-рицарського ордену. За кожним записом у прибутковому касовому журналі, платникам видавались квитанції. На початку кожного дня у журналі проставлялась дата та ім'я чергового рицаря – касира. Обов'язково вказувалась сума плати, вид валюти, найменування платника, причина надходження грошей. Видаткові операції відображалися в окремому журналі. Щоденно у кожному із журналів підводились підсумки, інформація розподілялась відповідно до вимог. По суті справи, у ті часи тамплієри започаткували регістри хронологічного, систематизованого обліку.

На жаль, методика обліку, що була запроваджена у тамплієрів, була відсторонена від практичного розповсюдження на багато років через арешт у 1307 році їх керівників королем Філіпом IV.

Поширеною є думка, що до XV сторіччя облік розглядали як додаток до торговельної діяльності. Лише з середини XV сторіччя виокремлюється бухгалтерський облік, як складова частина господарського обліку.

Новим поштовхом розвитку обліку вважається промислова революція в Англії XVII-XVIII сторіччя. З тих часів ведеться збір даних про затрати на виробництво продукції. Однак уже з початку XX століття лідерство в обліковій сфері перейшло з Англії до США. Облікова діяльність стала настільки поширеною, що виокремилась, подібно до юридичної, інженерної, архітектурної та інших справ, у самостійний вид. У 1990 році облік отримав статус професії, котра передбачала, передусім, обов'язковий мінімум кваліфікації та освіти.

3. Внески вчених в розвиток науки про бухгалтерський облік.

Облік був визнаний наприкінці XV ст. (1494 р.), а у 1994 р. світова громадськість, учені-економісти з різних країн відзначали в Санкт-Петербурзі з ініціативи журналу «Бухгалтерський облік» історичну дату – 500 років з дня виходу у світ книги Луки Пачолі «Трактат про рахунки і записи». Отже, Лука

Пачолі заклав основи науки про бухгалтерський облік.

Заслуги Л. Пачолі-бухгалтера перед людством неоціненні. Його цілком заслужено називають «батьком бухгалтерії», оскільки він уперше:

- Теоретично обґрунтував подвійний запис та визначив суть понять «дебет» і «кредит», хоча сам він цими термінами не користувався;
- створив персоналізовану модель обліку і тим самим забезпечив можливість його правового забезпечення;
- сформулював головні засади бухгалтерського обліку як самостійної галузі науки;
- поширив систему бухгалтерського обліку на все господарське життя,не обмежуючись, як його попередники, діяльністю окремого підприємства;
- запровадив у бухгалтерський облік головні принципи моделювання;
- об'єднав у одне ціле подвійний запис і окремі поточні рахунки.

Наступним великим бухгалтером став також математик Джіроламо Кардано, який вбачав у бухгалтерії науку, що безпосередньо перетиналася з математикою. У своєму дослідженні з математики, виданому 1539 р., два розділи він спеціально присвятив бухгалтерському обліку.

Нарешті у 1549 р. Вольфганг Швайкер чітко сформулював мету бухгалтерського обліку, звернув увагу на подвійний запис як метод такого обліку і запропонував спосіб визначення прибутку за допомогою подвійного запису. Він запровадив правило щодо необхідності документального підтвердження записів у бухгалтерському обліку, а також упорядкував кореспонденцію рахунків, що стало початком формування плану рахунків.

У XVII ст. ідеї Л. Пачолі почали впроваджуватись у інші галузі господарства. Великий математик Сімон ван Стевін (1608) поширив подвійний запис на всі операції державного рахівництва, визнавши облік окремою наукою. У 1633 р. філософ, юрист і теолог Людовіко Флорі вперше опрацював схему регістру, який пізніше отримав назву «Журнал-Головна».

Майже одночасно в опублікованих працях висвітлюються питання постійної інвентаризації, синтетичного та аналітичного обліку, принципи оцінки та методи калькуляції (Жак Саврі, 1675), описуються французька форма обліку, правилаподвійногозаписуідетальнорозробленакласифікаціярахунків(Матьєде ла Порт, 1685).

Стара італійська форма постійно вдосконалювалась. У 1688 р. Ф. Гаратті запропонував принципи нової італійської форми рахівництва. XV століття ознаменувалося відкриттям нових земель та бурхливим розвитком торгівлі. Бухгалтерський облік із розвитком торгівлі використовувався як система обліку в окремих купецьких підприємствах.

Розвивався бухгалтерський облік як наука і в інших державах: Голландії, Франції, Німеччині, Іспанії, англомовних країнах.

У 1794 р. видана праця англійця Е. Т. Джонса «Англійська система рахівництва», де автор критикував бухгалтерію, що базується на принципі подвійного запису, як засіб, що сприяє фальсифікації справ на підприємстві.

У XVII-XVIII століттях промислова революція в Англії дала новий поштовх розвиткові обліку. Відтоді розпочато збір даних про затрати на виготовлення одиниці продукції, почали обліковувати капітал, знос, відносини з акціонерами, прибуток. Ці питання відображено у працях тогочасних авторів.

Рекомендована література до теми:[1,2,3,4,5,6,14]

Контрольні питання до теми:

1. Що свідчить про використання обліку у практичній діяльності на ранніх стадіях розвитку суспільства?
2. Чому відповідають періоди становлення та розвитку господарського обліку?
3. В чому полягає цінність досліджень щодо бухгалтерського обліку видатного вченого Я.В. Соколова?
4. Що стало поштовхом розвитку бухгалтерського обліку у XVII-XVIII ст.?
5. В чому полягають заслуги Л. Пачолі?
6. Назвіть вчених та їх внески у розвиток бухгалтерського обліку.

Позабалансовий облік господарських операцій

План підготовки:

1. Сутність та функції позабалансового обліку.
2. Характеристика за балансових рахунків.

Методичні вказівки до підготовки теми

1 . Сутність та функції позабалансового обліку

Позабалансові рахунки призначені для обліку майна та заборгованості, які фактично не належать підприємству, а тому не можуть бути включені до балансу. Це орендовані необоротні активи, активи на відповідальному зберіганні, списані активи тощо. Вони обліковуються на балансі тих підприємств, яким вони належать на правах власності. При складанні балансу залишки з позабалансових рахунків не включають до балансу, бо вони входять у баланс тих підприємств, яким фактично належать. Якби такі активи відображалися у балансі, то при зведенні балансів підприємств вони показувалися б двічі: один раз - на балансі власника, а другий – на балансі того підприємства, в якому вони перебувають тимчасово.

Позабалансові рахунки за структурою схожі на активні рахунки. Вони не кореспондують між собою і не кореспондують із балансовими рахунками, на них не поширюється правило подвійного запису.

Виникнення будь-якої господарської операції (відображення появи активів, гарантій, зобов'язань) відображається за дебетом позабалансових рахунків, а вибуття - за їх кредитом.

Інформація з позабалансових рахунків використовується для заповнення Приміток до річної фінансової звітності (форма № 5).

Позабалансові рахунки включені у клас 0 «Позабалансові рахунки» плану рахунків. Вони призначені для узагальнення інформації про наявність і рух:

- цінностей, що не належать підприємству, але тимчасово перебувають у його користуванні, розпорядженні або на зберіганні (об'єкти оперативної (операційної) оренди основних засобів, матеріальні цінності на відповідальному зберіганні, переробці, комісії, монтажі);
- умовних прав і зобов'язань підприємства (застави, гарантії, зобов'язання тощо);
- бланків суворого обліку;
- списаних активів (нестачі цінностей, дебіторська заборгованість) для спостереження за можливістю їх відшкодування винними особами (боржниками);
- амортизаційних відрахувань.

Методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку запасів, які затверджені наказом Міністерства фінансів України від 10 січня 2007 р. № 2 передбачено, що бухгалтерський облік на позабалансових рахунках здійснюється, зокрема, у разі:

- використання давальницької сировини;

- надходження і реалізації (повернення) запасів на підставі договору комісії (консигнації) та інших подібних цивільно-правових договорів;

- надходження та руху запасів, отриманих від постачальника і в оплаті яких відмовлено внаслідок порушення договірних зобов'язань (невідповідність асортименту, якості, строкам постачання запасів, технічним умовам тощо) або поломки та псування запасів;

одержання запасів, які згідно з угодою заборонено використовувати до оплати їх вартості;

- якщо оплачені та прийняті покупцем у підприємства-постачальника запаси на території (на складі, в цеху) останнього тимчасово залишаються у підприємства-постачальника за згодою (зверненням) покупця у зв'язку з відстроченням відвантаження (вивозу, відправки) запасів покупцеві;

- перевищення кількості фактично одержаних запасів над кількістю, зазначеною у видаткових документах постачальника;

- якщо право власності на запаси, що надійшли на підприємство, не переходить до підприємства з інших причин;

- прийняття запасів на відповідальне зберігання;

- одержання від замовника підрядними організаціями устаткування і будівельних матеріалів для монтажу та виконання будівельних робіт;

- виключення з активів запасів, які зіпсовані або наявність яких інвентаризацією не підтверджена та їх відсутність або псування не обґрунтована нормами природного убутку, а рішення щодо відшкодування їх вартості винними особами ще не прийняте.

Бухгалтерський облік указаних цінностей, амортизаційних відрахувань, умовних прав і зобов'язань ведеться за простою системою, за якою записи про надходження, вибуття, використання, продаж матеріальних цінностей, бланків суворого обліку, утворення умовних прав і зобов'язань, списання з балансу майна внаслідок нестачі, псування та дебіторської заборгованості, нарахування і використання амортизаційних відрахувань проводяться тільки на одному позабалансовому рахунку з указуванням змісту і кількісно-вартісних показників операції.

Товарно-матеріальніцінностівідображаютьсязадоговірноювартістюабоза вартістю, що вказана у приймально-передавальних актах. Орендовані основні засоби відображаються за вартістю, зазначеною в договорах оперативної (операційної) оренди. Бланки суворого обліку відображаються за умовною вартістю в установленому порядку. Умовні права й зобов'язання відображаються за вартістю, вказаною в документах про гарантії й зобов'язання

Товарно-матеріальні цінності та основні засоби, вартість яких відображена на позабалансових рахунках, підлягають інвентаризації в порядку, що діє для цінностей, відображених на балансових рахунках відповідного класу.

Інвентаризація товарно-матеріальних цінностей та необоротних активів, прав і зобов'язань, відображених на позабалансових рахунках, проводиться в порядку,що діє для балансових рахунків відповідно до Інструкції з інвентаризації

основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів, розрахунків та інших статей балансу.

2. Характеристика за балансових рахунків

На рахунку 01 «Орендовані необоротні активи» обліковуються основні засоби, нематеріальні активи та інші необоротні активи, які тимчасово знаходяться на підприємстві і не є його власністю, прийняті в операційну оренду, для монтажу, у довірче управління. Підстава для взяття на облік - договір оренди, копії інвентарних карток, акти приймання-передачі цінностей.

Після повернення об'єкта оренди орендодавцю орендар списує його з рахунку 01.

Аналітичний облік орендованих необоротних активів ведеться за їх видами.

Рахунок 02 «Активи на відповідальному зберіганні» призначено для обліку цінностей, які тимчасово знаходяться на підприємстві та не є його власністю, прийняті на комісію, у переробку, до монтажу, в довірче управління. Облік цих цінностей ведеться за цінами, передбаченими в договорах, приймально-передавальних актах тощо. Усі товарно-матеріальні цінності, що обліковуються на цьому рахунку, інвентаризуються в порядку і строки, передбачені для власних цінностей.

Позабалансовий рахунок 02 «Активи на відповідальному зберіганні» має п'ять субрахунків.

Рахунок 03 «Контрактні зобов'язання» призначений для узагальнення інформації про наявність та рух зобов'язань за укладеними контрактами, а також контролю за їх виконанням.

Рахунок 04 «Непередбачені активи й зобов'язання» використовується для накопичення інформації про наявність непередбачених (потенційних) активів та непередбачених (потенційних) зобов'язань. Ці активи або зобов'язання виникають при узгодженні минулих господарських операцій і стають реальними, якщо відбудеться або не відбудеться в майбутньому одна чи кілька невизначених подій. Це визначення включає три основних характеристики непередбачених активів та зобов'язань: 1) наявна обставина; 2) невизначеність кінцевого результату цієї обставини; 3) вирішення невизначеності на основі однієї або кількох майбутніх подій.

Збільшення залишку на рахунку 05 «Гарантії та забезпечення надані» відбувається у випадку видачі гарантій та забезпечень, зменшення – при погашенні заборгованості, на яку вони були надані, та перенесенні зобов'язань за ними на баланс.

Рахунок 06 «Гарантії та забезпечення отримані» передбачено для узагальнення інформації про наявність та рух отриманих гарантій та забезпечень виконання зобов'язань та платежів.

Рахунок 07 «Списані активи» призначено для узагальнення інформації про стан дебіторської заборгованості, списаної з балансу внаслідок неплатоспроможності боржників, та про суми невідшкодованих нестач і втрат від псування цінностей.

На рахунку 08 «Бланки суворого обліку» ведеться облік наявності та руху

бланків суворого обліку та суворої звітності, зокрема документів, що засвідчують особу, подію, право, освіту, трудовий стаж тощо (свідоцтва, посвідчення, трудові книжки, дипломи про освіту та ін.); проїзних документів (квитки на проїзд, або цементні талони, документи на перевезення вантажів та інші); довіреностей на одержання цінностей та ін.

Рахунок 09 «Амортизаційні відрахування» призначений для обліку нарахування та використання амортизаційних відрахувань. Збільшення залишку на рахунку 09 «Амортизаційні відрахування» (надходження) відбувається на суму нарахованої амортизації необоротних активів.

Рекомендована література до теми:[1,2,3,4,5,6,8,9]

Контрольні питання до теми:

1. В чому полягає сутність позабалансових рахунків? Вкажіть їх призначення.
2. За яких умов здійснюється позабалансовий облік?
3. Дайте характеристику рахунку 01«Орендовані необоротні активи»
4. Вкажіть призначення рахунку 02 «Активи на відповідальному зберіганні»
5. Для чого призначений рахунок 03 «Контрактні зобов'язання»
6. Дайте характеристику рахунку 04 «Непередбачені активи й зобов'язання»
7. Дайте характеристику рахунку 05 «Гарантії та забезпечення надані»
8. Вкажіть призначення рахунку 06 «Гарантії та забезпечення отримані»
9. Дайте характеристику рахунку 07 «Списані активи»
10. Вкажіть призначення рахунку 08 «Бланки суворого обліку»

Основи організації облікової діяльності

План підготовки:

1. Сутність організації облікової діяльності
2. Форми організації бухгалтерського обліку
3. Сутність облікової політики
4. Форми ведення обліку на підприємстві

Методичні вказівки до підготовки теми.

Сутність організації облікової діяльності

Організація облікової діяльності знаходиться в компетенції власника підприємства чи уповноваженої ним особи згідно з діючим законодавством

та установчими документами. Це означає, що власник чи виконавчий орган, який здійснює керівництво підприємством, несе відповідальність за організацію бухгалтерського обліку і забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій в первинних документах, збереження документів, регістрів та звітності на протязі встановленого терміну, але не менше трьох років.

Керівник підприємства зобов'язаний створити необхідні умови для правильного ведення бухгалтерського обліку,забезпечити неухильне виконання всіма підрозділами, службами та працівниками, причетними до бухгалтерського обліку, правомірних вимог бухгалтера щодо дотримання порядку оформлення та подання до обліку первинних документів.

Головний бухгалтер або особа, на яку покладено ведення бухгалтерського обліку підприємства:

1) забезпечує дотримання на підприємстві встановлених єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку, складання і подання у встановлені строки фінансової звітності;

2) організує контроль за відображенням на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій;

3) бере участь в оформленні матеріалів, пов'язаних з нестачею та відшкодуванням втрат від нестачі, крадіжки і псування активів підприємства;

4) забезпечує перевірку стану бухгалтерського обліку у філіях, представництвах, відділеннях та інших відокремлених підрозділах підприємства. Відповідальність за бухгалтерський облік господарських операцій, пов'язаних з ліквідацією підприємства, включаючи оцінку майна і зобов'язань підприємства та складання ліквідаційного балансу і фінансової звітності, покладається на ліквідаційну комісію, яка утворюється відповідно до законодавства.

Для забезпечення належного ведення бухгалтерського обліку, в тому числі фінансового, підприємство самостійно:

- обирає форму організації обліку;
- визначає облікову політику;
- обирає форму бухгалтерського обліку;
- затверджує правила документообігу;
- розробляє систему управлінського обліку (для управлінського обліку);
- може виділяти на окремий баланс філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, які зобов'язані вести бухгалтерський облік, з наступним включенням їх показників до фінансової звітності підприємства;
- визначає доцільність застосування міжнародних стандартів (крім випадків, коли обов'язковість застосування міжнародних стандартів визначена законодавством).

Форми організації бухгалтерського обліку

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» підприємствам надана можливість вибирати одну із 4-х **форм організації обліку** на підприємстві:

1) введення в штат підприємства посади бухгалтера чи створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером;

2) користування послугами спеціаліста по бухгалтерському обліку, який зареєстрований як підприємець без створення юридичної особи;

3) ведення на договірних засадах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією чи аудиторською фірмою;

4) самостійне ведення бухгалтерського обліку і складання звітності безпосередньо власником чи керівником. Дана форма організації бухгалтерського обліку звичайно застосовується на невеликих приватних підприємствах. Цю форму заборонено використовувати на підприємствах, звітність яких повинна оприлюднюватися (акціонерні товариства, банки, довірчі товариства, інвестиційні фонди, в бюджетних установах тощо).

Підприємство самостійно визначає облікову політику і вибирає форму бухгалтерського обліку.

Сутність облікової політики

Облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для складання і надання фінансової звітності.

Згідно з принципом послідовності повинне бути постійне (з рокув рік) застосування облікової політики, яка може змінюватися якщо:

- змінюються статутні вимоги;
- змінюються вимоги органа, який затверджує П(С)БО;
- нові положення облікової політики забезпечать достовірне відображення подій чи операцій у фінансовій звітності.

Не вважається зміною облікової політики встановлення облікової політики для:

1) подій або операцій, які відрізняються за змістом від попередніх подій або операцій;

2) подій або операцій, які не відбувалися раніше.

Положення,якінеобхідновисвітлюватиобліковійполітиціпідприємства:

1) межа істотності. Істотною інформацією вважається інформація, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності;

2) порядок визначення операційного циклу з метою класифікації активів. Операційний цикл–це проміжок часу між придбанням запасів для здійснення

діяльності і отриманням коштів від реалізації виробленої з них продукції чи товарів, послуг;

3) порядок визнання основних засобів та інших необоротних матеріальних активів, термінів їх корисного використання, методів нарахування амортизації та ліквідаційної вартості;

4) порядок визнання нематеріальних активів, термінів їх корисного використання та методів нарахування амортизації з врахуванням норм, встановлених стандартами бухгалтерського обліку;

5) методи оцінки вибуття запасів;

6) порядок визначення резервів сумнівних боргів;

7) необхідність створення резервів для забезпечення майбутніх витрат і платежів (оплата відпусток, додаткове пенсійне забезпечення, виконання гарантійних зобов'язань тощо);

8) перелік і склад статей калькулювання (для управлінського обліку)тощо.

Форми ведення обліку на підприємстві

Форма бухгалтерського обліку – певна система облікових реєстрів, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них з додержанням єдиних засад та з урахуванням особливостей своєї діяльності і технології обробки облікових даних. Виділяють журнальну, меморіально-ордерну, спрощену, комп'ютерну форми бухгалтерського обліку.

Журнальну форму бухгалтерського обліку рекомендовано вести згідно з «Методичними рекомендаціями по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку» від 29.12.2000 р. №356.

Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку спрямовані на узагальнення у регістрах бухгалтерського обліку (крім регістру позабалансового обліку) методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності підприємств і організацій та інших юридичних осіб (крім банків і бюджетних установ), їх філій, відділень, представництв незалежно від форм власності,організаційно-правових форм і видів діяльності, на накопичення аналітичних даних про склад і рух активів, капіталу і зобов'язань, доходів, витрат, фінансових результатів.

Основними принципами журнальної форми ведення обліку є наступні:

- побудова журналів за кредитовою ознакою;
- широке застосування накопичувальних журналів і допоміжних відомостей;
- поєднання в одному регістрі хронологічного та систематичного запису;
- зазначення в журналах кореспонденції рахунків;
- поєднання в одному журналі, як правило, декількох економічно взаємопов'язаних синтетичних рахунків;
- побудова окремих журналів за рядом рахунків забезпечує поєднання синтетичного і аналітичного обліку;

- максимальне використання шахових відомостей і лінійно-позиційного способу.

Методичними рекомендаціями передбачено ведення журналів і відомостей, перелік яких наведено в додатку 2.

Меморіально-ордерна форма ведення бухгалтерського обліку одержала назву від меморіального ордеру, складанням якого завершується обробка документів. Передбачає складання проводок на кожен документ окремою довідкою у меморіальних ордерах. Для здійснення операцій з однаковою кореспонденцією рахунків відкриваються окремі відомості, за якими в кінці місяця визначаються підсумки й складаються підсумкові меморіальні ордери.

Малі підприємства використовують одну з двох форм ведення бухгалтерського обліку.

а) просту форму бухгалтерського обліку;

б) спрощену форму бухгалтерського обліку.

Проста форма бухгалтерського обліку передбачає використання Журналу обліку господарських операцій і застосовується малими підприємствами з незначним документооборотом (кількістю господарських операцій), які виконують нематеріаломісткі роботи і послуги.

Спрощена форма бухгалтерського обліку використовується суб'єктами малого підприємництва, діяльність яких пов'язана з виконанням матеріаломістких робіт і послуг і які здійснюють більшу кількість операцій. Цю форму використовують підприємства, які мають основні засоби, виробничі запаси, товари і готову продукцію. Вона передбачає узагальнення інформації про господарські операції у таких регістрах бухгалтерського обліку.

Основними перевагами **комп'ютерної форми ведення обліку**, порівняно з паперовою, є:

- вбудовані бухгалтерські знання (у програму закладено правила формування тих чи інших бухгалтерських проводок по господарських операціях, тобто форма бухгалтерського обліку наповнюється специфічними бухгалтерськими знаннями);

- паралельне ведення обліку за декількома стандартами (на базі одних і тих же одноразово введених даних можна отримувати декілька систем оцінок і показників, що розраховуються за різними методиками);

- забезпечення отримання необхідної внутрішньої та зовнішньої звітності за вимогою управлінського персоналу (використання комп'ютерної техніки дозволяє отримувати інформацію з бажаним ступенем деталізації у будь-який момент часу).

Рекомендована література до теми:[1,2,3,4,5,6,7,10]

Контрольні питання до теми:

1. В чому полягає сутність організації бухгалтерського обліку?
2. Що необхідно для забезпечення належного ведення фінансового обліку?

3. Вкажіть функції головного бухгалтера або особи на яку покладено ведення бухгалтерського обліку підприємства

4. Що підприємство може здійснювати та обирати самостійно(в частині організації облікової діяльності)?

5. Назвіть форми організації бухгалтерського обліку на підприємстві;

6. Які положення висвітлюються в обліковій політиці підприємства;

7. Дайте характеристику формам бухгалтерського обліку;

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку

План підготовки:

1 . Сутність міжнародних стандартів бухгалтерського обліку

2 . Переваги використання фінансової звітності, складеної за МСБО

3 . Сутність та характеристика Концептуальної основи бухгалтерського обліку

Методичні вказівки до підготовки теми

Сутність міжнародних стандартів бухгалтерського обліку

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) – система принципів, методів та процедур ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності. МСБО виникли внаслідок інтеграційних процесів в економіці й спрямовані на зближення бухгалтерського обліку і фінансової звітності в різних країнах світу. Розробляє та впроваджує МСБО Комітет з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (КМСБО), який створили 29 червня 1973 р. професійні бухгалтерські організації економічно розвинутих країн. Членами Комітету є більше 120 організацій з 88 країн світу.

Метою діяльності КМСБО є формулювання, видання та вдосконалення в інтересах суспільства стандартів бухгалтерського обліку,яких необхідно дотримуватись при поданні фінансових звітів, і сприяння їх прийняттю та дотриманню в усьому світі, поліпшення та погоджування регулюючих положень, стандартів бухгалтерського обліку і процедур, пов'язаних з наданням фінансових звітів.

КМСБО є єдиною міжнародною організацією, що здійснює розробку Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО).

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку значною мірою сприяли як поліпшенню, так і гармонізації фінансової звітності в усьому світі. Вони застосовуються:

- як основа національних вимог до бухгалтерського обліку в багатьох країнах;

- як міжнародний базовий підхід тими країнами, які розробляють власні вимоги (зокрема провідними розвиненими країнами, а також країнами, що

розвиваються, такими як Китай і багато інших країн в Азії,Центральній Європі та СНД);

- фондовими біржами та регулюючими органами, які дозволяють іноземним або вітчизняним компаніям подавати фінансові звіти відповідно до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку;

- міжнародними організаціями, такими як Європейська комісія, яка оголосила в 1995 р., що вона значною мірою покладається на КМСБО щодо досягнення результатів, які відповідають потребам ринків капіталу.

МСБО охоплюють коло питань, які мають важливе міжнародне значення в умовах розвитку зовнішньої торгівлі, діяльності транснаціональних корпорацій, глобалізації фінансових ринків. Вони, як правило, досить детальні й разом з тим розширені,оскільки інтерпретація стандартів має бути однаковою в різних країнах світу.

Структурно кожен стандарт включає: концепції та положення, що лежать в основі його розробки, перелік питань, що регламентується стандартом, короткий глосарійтермінів,щовикористовуються,критеріїзастосуванняпевногостандарту, методи обліку і способи розкриття інформації. Отже, МСБО зовсім не означають порядок ведення бухгалтерського обліку, а лише описують загальні правила оцінки і представлення інформації у фінансових звітах.

Важливим при цьому є дотримання при веденні бухгалтерського обліку і складанні фінансової звітності таких загальноприйнятих принципів: обачності, повного висвітлення, автономності, послідовності,безперервності, нарахування та відповідності доходів і витрат, превалювання сутності над формою, історичної (фактичної) собівартості, єдиного грошового вимірника, періодичності.

За роки своєї діяльності КМСБО розробив більше 40 міжнародних стандартів (МСБО), які стосуються розкриття облікової політики,складання фінансової звітності, обліку основних засобів та операцій з ними,інвестицій, поточних активів і поточних зобов'язань, запасів, доходів і витрат,банківської діяльності, фінансових інструментів, програм пенсійних витрат, нематеріальних активів тощо. Більша частина чинних МСБО вже переглядалася, що безумовно сприяло їх якості і поширенню.

За станом на 1 січня 2004 р. КМСБО прийняв і опублікував такі стандарти бухгалтерського обліку.

Як свідчить міжнародна практика, МСБО використовуються в трьох напрямках:

- як база для усіх чи деяких національних вимог до обліку та звітності;

- як відправна точка для тих країн, що створюють національні стандарти;

- для публікації фінансової звітності (насамперед транснаціональних корпорацій);

Для розуміння і практичного застосування МСБО важливе значення мають концептуальні основи(Framework), які є своєрідним вступом до стандартів. Ці концептуальні основи,розроблені КМСБО, визначають:

- мету фінансової звітності;

- припущення, що покладені в основу фінансових звітів;

- якісні характеристики фінансових звітів;

- склад фінансової звітності;
- визнання елементів фінансових звітів.

Слід мати на увазі, що МСБО не визначають порядок ведення бухгалтерського обліку. Вони описують загальні правила оцінки та подання інформації у фінансових звітах.

Міжнародні стандарти (МСБО) мають рекомендаційний характер і є міжнародним орієнтиром гармонізації та стандартизації бухгалтерського обліку і фінансової звітності в усьому світі. Багато країн приймають МСБО як базовий документ, на основі якого розробляють власні національні стандарти. За результатами досліджень щодо застосування МСБО в різних країнах відомо 9 груп країн, які застосовують МСБО або узгоджують національні стандарти з ними.

Як бачимо, найбільш численною є п'ята група країн, які використовують МСБО. До цієї групи країн належить і Україна, де фахівцями розроблена і впроваджується система національних положень(стандартів) бухгалтерського обліку. На основі МСБО це дасть змогу істотно поліпшити вітчизняний облік і звітність, сприятиме його відкритості й зрозумілості для внутрішніх і зовнішніх користувачів інформації, зокрема для іноземних інвесторів і кредиторів. У цілому МСБО – це гнучка,динамічна система, яка відіграє позитивну роль у вдосконаленні національного бухгалтерського обліку та фінансової звітності й інтеграції держави у світове співтовариство.

Переваги використання фінансової звітності, складеної за МСБО

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) були розроблені з метою гармонізації стандартів бухгалтерського обліку і облікових політик, які застосовуються в різних країнах, а також для досягнення можливості порівняння різних підприємств. Спершу МСБО були видані Комітетом з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку(КМСБО), наступником якого з2001р. є Рада з МСБО.

Нові стандарти, що видаються з 2001р., отримали назву Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). У 2001 р. на нараді Ради з МСБО була прийнята резолюція, яка встановлює, що попередні МСБО і визначення Комітету з тлумачень стандартів застосовуються до тих пір, доки вони не будуть вдосконалені або вилучені. Рада з МСБО може як вносити зміни і вилучати стандарти і тлумачення, випущені відповідно до попередньої конституції КМСБО, так і видавати нові стандарти і тлумачення до них.

КМСБО був створений у 1973 р. професійними бухгалтерськими організаціями з 10 країн для роботи з покращання та міжнародної гармонізації фінансової звітності. Розробка МСБО - це міжнародній процес, куди залучені представники бухгалтерської професії, ті, хто складає, і ті, хто використовує фінансову звітність, а також національні комітети з розробки стандартів бухгалтерського обліку країн-членів МФБ.

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) необхідні і корисні для нефінансових менеджерів внаслідок багатьох причин.

Переваги використання фінансової звітності, складеної за МСБО:

- об'єктивність, зіставність та відповідність потребам користувачів фінансової звітності, складеної за МСБО;

- задоволення потреб користувачів фінансової звітності завдяки активному підходу Ради з МСБО до відстежування змін цих потреб;

- полегшення процесу гармонізації стандартів і, таким чином, підвищення зіставності і «прозорості» незалежно від країни або галузі;

- сприяння підвищенню довіри і зрозумілості серед іноземних користувачів;

- доступ до міжнародних ринків капіталу. Також необхідно враховувати такі фактори:

- в результаті глобалізації і розширення світових фінансових ринків зросла потреба в достовірній основі для визначення і порівняння фінансових результатів діяльності і фінансового стану підприємств, відображених у їхній фінансовій звітності;

- в червні 2000 р. Європейський Союз оголосив про свої плани щодо переходу всіх компаній країн-членів ЄС, зареєстрованих на фондових біржах, на МСБО при складанні консолідованої фінансової звітності з 2005 р.;

- усі країни СНД вже прийняли або МСБО без змін, або національні стандарти бухгалтерського обліку (П(С)БО в Україні), на основі МСБО;

- у січні 2003 р. Кабінет Міністрів України постановив, що починаючи з 2005 р., усі акціонерні компанії України зобов'язані складати фінансову звітність відповідно до МСБО.

У вересні 2002 р. членами Ради з МСБО були 156 професійних організацій з 114 країн, які є представниками більш, ніж 2,4 млн. бухгалтерів. Цілі Ради з МСБО:

- виходячи з інтересів суспільства, розвивати єдину систему обґрунтованих, зрозумілих стандартів бухгалтерського обліку, що застосовуються, які допомагають учасникам ринків капіталу та іншим користувачам у прийнятті економічних рішень на основі високоякісної, прозорої і зіставної інформації;

- сприяти застосуванню стандартів і суворому їх дотриманню;

- сприяти зближенню національних і Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку для прийняття обґрунтованих рішень.

Рада з МСБО випустила «Концептуальну основу складання і подання фінансових звітів», на якій базуються МСБО.

«Концептуальна основа» є корисною для:

- тих, хто складає фінансові звіти-як у застосуванні чинних МСБО,такі при вирішенні питань, які ще недостатньо розкриті у МСФЗ;

- аудиторів–при формуванні думки відносно того, чи відповідають фінансові звіти вимогам МСБО;

- користувачам фінансових звітів – при тлумаченні інформації, яка міститься у фінансових звітах, складених за МСБО.

- «Концептуальна основа» включає ряд важливих питань, які будуть більш детально розглянуті в цій главі, зокрема:

- мету фінансових звітів, складених згідно з вимогами МСБО;

- якісні характеристики, що визначають корисність інформації, яка міститься у фінансових звітах;

- визначення елементів, з яких складаються фінансові звіти, а також способи їх визнання й оцінки.

Отже, МСБО розроблені згідно з «Концептуальною основою складання і подання фінансових звітів».

Мета фінансових звітів, які відповідають вимогам МСБО Метою фінансових звітів загального призначення є надання інформації про фінансовий стан, результати діяльності та зміни у фінансовому стані підприємства, яка є корисною для широкого кола користувачів при прийнятті ними економічних рішень.

Фінансові звіти є структурованим фінансовим відображенням фінансового стану підприємства і операцій, що здійснюються ним. Фінансові звіти також демонструють результати того, як керівництво підприємства розпоряджається довіреними йому ресурсами.

Перелік потенційних користувачів фінансових звітів наведений нижче: акціонери; керівництво; працівники; позикодавці; постачальники; покупці; уряд; громадськість; аналітики/консультанти.

Основні припущення МСБО:

А. У бухгалтерському обліку доходи і витрати:

1. Нараховуються (тобто відображаються в тому періоді, в якому вони були зароблені/понесені, а не тоді, коли отримані/сплачені грошові кошти).

2. Відповідають одні одним таким чином, що їх співвідношення можна визначити або зробити обґрунтоване припущення про таке співвідношення.

3. Відображаються у Звіті про прибутки та збитки в тому періоді, до якого вони фактично відносяться.

Б. Підприємство є безперервно функціонуючим і буде продовжувати свою діяльність в осяжному майбутньому.

Це, зокрема, означає, що інформація у Балансі і Звіті про прибутки та збитки подається виходячи з припущення, що підприємство не має ані наміру, ані потреби ліквідуватися або суттєво скоротити масштаби своєї діяльності.

Сутність та характеристика Концептуальної основи бухгалтерського обліку

В 1989 р. КМСБО затвердив Концептуальну основу складання та подання фінансових звітів, в якій міститься виклад концепцій, на яких ґрунтується складання і подання фінансових звітів зовнішнім користувачам. Метою цієї Концептуальної основи є:

- допомагати КМСБО в розробці майбутніх МСБО та перегляді існуючих;

- допомагати КМСБО в подальшій гармонізації положень, стандартів бухгалтерського обліку та процедур, пов'язаних з поданням фінансових звітів шляхом надання основи для зменшення кількості альтернативних облікових підходів, дозволених МСБО;

- допомагати відповідним національним органам у розробці облікових стандартів;

- допомагати аудиторам при складанні звіту щодо відповідності фінансових звітів МСБО;

- надавати допомогу користувачам фінансових звітів у питаннях тлумачення інформації, яка міститься у фінансових звітах, складених згідно з МСБО.

Варто зазначити, що концептуальна основа не є стандартом, вона служить своєрідним фундаментом бухгалтерських стандартів. Концептуальна основа відіграє значну роль, оскільки визначає концепції, що складають основу усіх діючих і майбутніх стандартів та представляють собою базові принципи формування фінансової звітності, а також використовуються для вирішення питань, які не регламентовані стандартами.

Концептуальна основа, розроблена КМСБО охоплює наступні складові:

Мета фінансових звітів. Метою фінансових звітів є надання інформації про фінансовий стан, результати діяльності та зміни у фінансовому стані підприємства, яка є корисною для широкого кола користувачів у прийнятті ними економічних рішень.

Основоположні припущення. Принцип нарахування; принцип безперервності.

Якісні характеристики. Чотирма основними якісними характеристиками є: зрозумілість; доречність; достовірність; порівнянність.

Елементи фінансових звітів. Активи, зобов'язання, капітал, доходи, витрати.

Визнання елементів фінансових звітів. Визнання є процесом включення до балансу або до звіту про фінансові результати статті, яка відповідає визначенню елемента та задовольняє такі критерії визнання:

а) існує ймовірність надходження до підприємства або вибуття з нього будь-якої майбутньої економічної вигоди, пов'язаної зі статтею;

б)стаття має собівартість або вартість, яку можна достовірно визначити.

Оцінка елементів фінансових звітів. Оцінка – процес визначення грошових сум, за якими мають визнаватися і відображатися елементи фінансових звітів в балансі та у звіті про фінансові результати. До основ оцінки відносяться: історична собівартість; поточна собівартість; чиста вартість реалізації (погашення); теперішня вартість (дисконтована).

Концепції капіталу і збереження капіталу. Існує дві концепції капіталу – фінансова і фізична. Згідно з фінансовою концепцією, капітал є синонімом чистих активів або власного капіталу підприємства. Фінансова концепція капіталу прийнята більшістю підприємств при складанні фінансових звітів. Згідно з фізичною концепцією капіталу, такого як виробнича потужність, капітал розглядається у вигляді продуктивності підприємства, що базується, наприклад, на одиницях продукції за день.

Концепції капіталу спричиняють такі дві концепції збереження капіталу:

а) збереження фінансового капіталу. Згідно з цією концепцією прибуток заробляється, тільки якщо фінансова (або грошова) сума чистих активів на кінець періоду перевищує фінансову(або грошову) суму чистих активів на початок

періоду після вилучення будь-яких виплат власникам або внесків власників протягом цього періоду.

б) збереження фізичного капіталу. Згідно з цією концепцією, прибуток заробляється, тільки якщо фізична виробнича потужність (або продуктивність) підприємства (або ресурси чи кошти, необхідні для досягнення такої потужності) на кінець періоду перевищує фізичну виробничу потужність на початок періоду після вилучення будь-яких виплат власникам та внесків власників протягом цього періоду.

Потрібно зауважити, що концепції обліку не є раз і назавжди встановленими. З плином часу вони потребують перегляду та вдосконалення. Сьогодні Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та Рада зі стандартів фінансового обліку США працюють над спільним проектом, що був затверджений у жовтні 2004 року, по розробці спільної (єдиної) концептуальної основи. Остання має об'єднати і покращити існуючі на сьогодні концептуальні основи обох Рад, а також служитиме основою для розробки нових стандартів.

Рекомендована література до теми:[1,2,3,4,5,6,11,13]

Контрольні питання до теми:

1. В чому полягає сутність міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО)?
2. Що є метою КМСБО?
3. Вкажіть структуру МСБО
4. В яких напрямках використовуються МСБО?
5. В чому полягають переваги використання МСБО?
6. Вкажіть цілі Ради МСБО
7. Вкажіть сутність Концептуальної основи бухгалтерського обліку

Гармонізація та стандартизація бухгалтерського обліку

План підготовки:

1 . Моделі бухгалтерського обліку
2 . Національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку
3 . Система національних рахунків(СНР)

Методичні вказівки до підготовки теми

Моделі бухгалтерського обліку

На сучасному етапі міжнародної інтеграції у сфері економіки посилилась увага до проблеми уніфікації бухгалтерського обліку. Зараз відомі два основні підходи до вирішення цієї проблеми: гармонізація і стандартизація.

Гармонізація обліку передбачає певну відповідність та злагодженість, дотримання принципів ведення бухгалтерського обліку і статистики, складання звітності групою країн чи їх об'єднанням, наприклад країнами ЄС, СНД. Гармонізація передбачає поєднання та взаємну відповідність законодавства країн щодо регулювання бухгалтерського обліку і статистики, існування в кожній країні своєї моделі організації обліку і системи стандартів. Головне завдання гармонізації полягає в тому, щоб вони суттєво не відрізнялись від аналогічних стандартів в інших країнах – членах співтовариства, тобто знаходились у гармонії один з одним.

Таким шляхом пішли країни Європейського економічного співтовариства (ЄЕС), які опублікували низку нормативних документів, які називаються Директивами, або законами ЄЕС, зокрема, найбільш важливі серед них Четверта Директива «Про уніфікацію форм звітності і правил їх аудитування»(від 25липня 1978 р.) і Сьома Директива «Про принципи складання консолідованої звітності" (від 13 червня 1983 р.). Вони є обов'язковими для виконання у всіх країнах, що входять до ЄЕС. Цей підхід до уніфікації обліку відносять до регіонального рівня. У зв'язку з проголошенням Україною курсу на європейську інтеграцію Верховна Рада прийняла Закон України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004р. №1629-IV, який чітко визначає пріоритетні сфери адаптації законодавства України, зокрема бухгалтерського обліку компаній.

Зважаючи на розширення інтеграційних процесів у розвитку світового господарства, значної популярності набуває ідея стандартизації бухгалтерського обліку. Стандартизація обліку і статистики передбачає встановлення єдиних норм і вимог щодо бухгалтерського обліку і статистики, застосовування уніфікованого набору стандартів, що регулюють облікову подію та її відображення у звітності. Стандартизація дає змогу глобалізувати облікову політику, принципи і систему бухгалтерського обліку та звітності. Вона здійснюється в рамках уніфікації обліку на міжнародному рівні, яку проводить Комітет з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (International Accounting Standards Committee, IASC). Під підходом стандартизації обліку розуміють те, що має існувати уніфікований набір стандартів для будь-якої облікової ситуації в будь-якій країні, а тому відпадає потреба в розробці національних стандартів.

Історична відокремленість країн та національні особливості зумовили розвиток різних підходів щодо ведення бухгалтерського обліку зі своїми особливостями, вадами та перевагами.

На сьогодні у світі склалися такі організаційні моделі обліку.

Англо-саксонська модель. Основні принципи цієї моделі було розроблено у Великобританії і США. Основна ідея цієї моделі — орієнтація обліку на інформаційні запити інвесторів і кредиторів. Це зумовлено тим, що промислові революції в США і Великобританії привели до того, що власники компаній (інвестори) відійшли від оперативного управління, передавши його професійним управлінцям. У цій ситуації фінансова облікова інформація стає важливим джерелом даних про становище компанії. З'явилася практика подання акціонерам управлінським персоналом фінансових звітів для контролю ефективності

використанням ресурсів. Саме ця обставина визначила націленість фінансової звітності на інформаційні потреби інвесторів і кредиторів. Така орієнтація фінансового обліку в США і Великобританії властива йому протягом багатьох років.

Разом з тим у британо-американській моделі немає: уніфікованих плану рахунків, облікових регістрів, форм звітності, що може бути й позитивною стороною цієї моделі. Ця модель обліку широко застосовується в Австралії, Великобританії, Ізраїлі, Ірландії, Іспанії, Індії, Канаді, на Кіпрі, у Мексиці, Нідерландах, а також у країнах Центральної Америки.

Континентальна модель. Цієї моделі дотримуються у більшості країн Європи і в Японії. Вона передбачає тісний зв'язок бізнесу з банками, які в основному і задовольняють потреби фінансових компаній. Бухгалтерський облік регламентується законодавчо, характеризується значним консерватизмом. Орієнтація на управлінські запити кредиторів не є пріоритетним завданням обліку. Навпаки, облікова політика спрямована-насамперед на задоволення вимог уряду, зокрема щодо оподаткування згідно з національним макроекономічним планом. Крім того, уряди цих країн вимагають публікувати деяку інформацію про компанії, тому останні змушені готувати фінансову звітність, проте в менш деталізованому вигляді, ніж це потрібно для захисту інтересів кредиторів.

Отже, континентальна модель використовується в країнах зі стабільною політичною системою, розвинутою економікою і має такі особливості:фінансовий звіт спрямований на задоволення потреб банків, облікові регістри регламентуються законодавчо, облікова практика зорієнтована на задоволення потреб уряду, зокрема показників макроекономічного рівня.

У групу країн континентальної моделі входять Австрія, Бельгія, Греція, Єгипет, Італія, Норвегія, Португалія, Франція, Німеччина, Швейцарія, Швеція, Японія та інші.

Південно-американська модель. За винятком Бразилії, державною мовою якої є португальська, країни цієї моделі об'єднує спільна мова – іспанська. Основною відмінністю такої моделі від зазначених вище є перманентне коригування облікових даних на темпи інфляції. У цьому облік орієнтований на потреби державних планових органів, а методи обліку, які використовуються на підприємствах, досить уніфіковані. Інформація, необхідна для контролю, спрямована на виконання податкової політики. Це значно спрощує і підвищує ефективність роботи урядових органів.

Отже, південноамериканську модель бухгалтерського обліку використовують країни з такими характеристиками: нестабільна політична система; нерозвинута економіка; фінансовий звіт спрямований на задоволення потреб державних органів; облікові стандарти регламентуються законодавчо; методики обліку, які використовуються, – уніфіковані; постійне коригування облікових даних відносно темпів інфляції; облік зорієнтований на державні органи. Ця модель є характерною для Аргентини, Еквадору, Бразилії, Перу, Чилі та інших країн.

Інтернаціональна модель ООН набуває дедалі більшого розвитку. Вона зумовлена потребами міжнародного погодження обліку насамперед з

міжнародних валютних і ринкових інтересів. Тільки незначна кількість великих корпорацій може тепер стверджувати, що їхні річні фінансові звіти відповідають міжнародним обліковим стандартам.

Національні Положення(стандарти)бухгалтерського обліку

На основі міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) в Україні розроблені й діють національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку – П(С)БО. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку – нормативно-правовий акт, затверджений Міністерством фінансів України, що визначає принципи та методи ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, що несу перечить міжнародним стандартам. Реформування бухгалтерського обліку в Україні шляхом його гармонізації та стандартизації має свою історію.

За наказом Президента України «Про перехід України до загально прийнятої у міжнародній практиці системі обліку та статистики» від 23травня 1992 р. №303 було розпочато роботу з удосконалення національної системи бухгалтерського обліку з використанням міжнародних стандартів. Для забезпечення здійснення положень цього наказу Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Про концепцію побудови національної статистики України та Державної програми переходу на міжнародну систему обліку та статистики» від 4 травня 1993р. №326. Розроблена на основі положень, наведених у концепції, Державна програма переходу України на міжнародну систему обліку та статистики передбачала наближення первинного бухгалтерського та статистичного обліку на підприємствах різних форм власності до міжнародних стандартів обліку та звітності.

Відповідно до програми робота здійснювалася за такими напрямами:

- розробка загальнометодологічних основ реформування обліку і статистики;
- становлення співробітництва та координація з міжнародними професійними організаціями, розробка спільних проектів відносно введення МСБО з урахуванням соціально-економічного розвитку України; створення системи національних рахунків (СНР) та приведення їх у відповідність до рекомендацій ООН 1993 р.;
- удосконалення форм бухгалтерського обліку;
- підготовка законодавчих актів та нормативних документів згідно із завданнями програми;
- розробка та затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та галузевих рекомендацій щодо ведення обліку витрат виробництва; вивчення організації і методології бухгалтерського обліку, звітності та аудиту підприємств та банків з використанням МСБО та комп'ютерів у країнах з розвинутою економікою;
- розробка вітчизняних стандарті бухгалтерського обліку, звітності та

аудиту,

- уніфікація форм первинної облікової документації. У виконанні Державної програми реформування бухгалтерського обліку значною подією став перехід у 1997-1998 рр. вітчизняної банківської системи на ведення бухгалтерського обліку та складання звітності відповідно до міжнародних стандартів, у результаті чого професійне коло бухгалтерів та аудиторів істотно розширилося і набуло практичного досвіду реформування бухгалтерського обліку та звітності у банках.

Першими виробничими структурами, що ввели елементи міжнародних принципів обліку та звітності, стали відкриті акціонерні товариства,підприємства-емітенти та професійні учасники фондового ринку. Ці підприємства, починаючи з 1999 р., складають звітність за новими формами, які затверджені рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27 січня 1998 р. № 11. Такі форми звітності складено відповідно до вимог МСБО. У 1998 р. першим кроком до інтеграційних процесів входження у бухгалтерську практику було те, що Федерація професійних бухгалтерів та аудиторів України (ФПБАУ) здійснила переклад та видання книги «Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку». У 2001 р. з дозволу КМСБО ця авторитетна громадська організація видала книгу «Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000», що стало значною подією щодо ознайомлення широкої бухгалтерської громадськості з МСБО.

З метою поглиблення розпочатої в 1992 р. перебудови системи обліку й забезпечення єдиних сучасних методологічних принципів організації бухгалтерського обліку та його відповідності вимогам сучасної економіки та системи управління Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про затвердження Програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів» від 28 жовтня 1998 р. № 1706. Програмою передбачається, що реформування системи бухгалтерського обліку є складовою заходів, орієнтованих на впровадження економічних відносин ринкового спрямування. Програма також передбачає здійснення в 1999—2001 рр. переходу суб'єктів господарської діяльності до використання міжнародних стандартів фінансової звітності. Такий перехід відбувається в рамках реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію зі світовим економічним співтовариством, яка передбачає адаптацію законодавства України до законодавства розвинутих країн. Питаннями трансформації вітчизняної звітності у звітність згідно з вимогами МСБО займалися представництва найбільших міжнародних аудиторськи хфірм, таких як Arthur Anderson& Co, Price Waterhouse та ін.

Приведення національної системи бухгалтерського обліку у відповідність до вимог ринкової економіки і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку здійснюється за такими напрямами:

- законодавче закріплення принципів ведення бухгалтерського обліку шляхом прийняття спеціального Закону України;

- формування нормативної бази шляхом розробки нових положень (стандартів);

- методичне забезпечення діяльності бухгалтерських служб необхідними інструкціями,

- методичними вказівками,коментарями;

- кадрове забезпечення реформи шляхом підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів бухгалтерського обліку;

- міжнародне співробітництво через вступ і активну роботу в міжнародних спеціалізованих професійних організаціях.

У рамках виконання плану заходів Програмиза1999-2001 рр. у1999 р. було прийнято Закон України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні", який передбачає регулювання бухгалтерського обліку в напрямку гармонізації з міжнародними стандартами фінансової звітності. Саме цей Закон встановив основні принципи бухгалтерського обліку, визнавши його дані базовими для складання будь-якої звітності,в якій містяться вартісні показники. З 1 січня 2000 р., з моменту введення в дію Закону суб'єкти підприємницької діяльності мають змогу самостійно визначати облікову політику підприємства; обирати форму бухгалтерського обліку як певну систему регістрів обліку,порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них; затверджувати правила документообороту і технологію обробки облікової інформації; встановлювати межі та форми ведення обліку для внутрішніх потреб управління, включаючи ведення в окремій системі рахунків і регістрів обліку доходів, витрат, активів, зобов'язань у потрібному підприємству аспекті деталізації та регламентації управлінського обліку.

Наказом Міністерства фінансів України № 291 від 30 листопада 1999 р. затверджено План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та інструкцію до його застосування. Новий План рахунків побудований за концепцією, коли назви і призначення рахунків і субрахунків збігаються з назвою і змістом показників Балансу і Звіту про фінансові результати, що дає змогу безпосередньо з рахунків і субрахунків нового Плану рахунків отримувати інформацію для складання фінансової звітності.

Система національних рахунків(СНР)

Система національних рахунків (СНР) – обліково-статистичний стандарт, що дає змогу на основі взаємопов'язаних показників і класифікацій здійснювати макроекономічний облік, розрахунки макроекономічних показників і їх аналіз. Цей стандарт основоположний для більшості країн світу в кількісній характеристиці стану економіки, моніторингу, контролю та прогнозування її розвитку.

Ідея макроекономічного обліку, або національного рахівництва, належить голландському статистику Едварду ван Кліффу. Її було використало для побудови макроекономічних показників розвитку країн і узагальнення взаємопов'язаної інформації щодо економічного і соціального розвитку групи країн і світового співтовариства. У світі відомі такі системи макроекономічного обліку.

- СНР ООН: система національних рахунків (System of National Accounting, SNA);

- ЄСІЕР: Європейська система інтегрованих економічних розрахунків (European System of Integrated Economic Accounting, ESA);

- БНГ: Баланс народного господарства СНД (Material Productious System, MPS).

З погляду методології бухгалтерського обліку СНР – макро-економічне бухгалтерське відображення кругообороту доходу за звітний період. Становлення та розвиток СНР ООН має свою історію. Так, у 1953 р. групою експертів під керівництвом Родиса Стоуна, декана факультету прикладної економіки Кембриджського університету розроблено першу стандартну СНР ООН. У 1968 р. ООН запропонувала нову СНР, де було узагальнено досвід СІНА, Англії, Франції з національного рахівництва, а в 1990 р. СНР переглянуто з урахуванням набутого на той час світового досвіду.

Вперше, інтерес до СНР виявили міжнародні фінансові інституції та банки, зокрема Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк (СБ) та ін. За цих умов у 1993 р. було укладено стандартну СНР для потреб міжнародних фінансових організацій. 1991 р. вважається початком впровадження СНР в Україні. Вперше опубліковано СНР за 1989-1994 рр., створюються передумови для внесення щомісячних і щоквартальних рахунків макропоказників, таких як ВВП, ВНД тощо.

У 1995 р. світове співтовариство прийняло третю версію, яка запроваджується ООН, що враховує потреби глобалізації економіки та сучасні тенденції її розвитку.

СНР структурно складається з логічно послідовної інтегрованої сукупності макроекономічних рахунків, балансових відомостей і таблиць, стандартизованих щодо концепцій, визначень, конвенцій і правил обліку. Система включає послідовно взаємопов'язані рахунки, що належать до різних видів економічної діяльності, яка відбувається у звітному періоді, балансові відомості, що фіксують вартість активів і пасивів економічних суб'єктів на початок і кінець періоду, групові таблиці зведених операцій щодо відтворення доходу. Перелічені структурні елементи СНР – узгоджені й усталені за певними ознаками класифікацій і групувань.

Найважливішими класифікаціями в СНР є: класифікація видів економічної діяльності, класифікація суб'єктів за формами власності, організаційно-правових форм господарювання, класифікація продуктів, товарів та послуг зовнішньоекономічної діяльності, класифікація об'єктів адміністративно-територіального устрою.

Найважливішими групуваннями в СНР є: групування інституційних резидентних і нерезидентних одиниць за секторами (нефінансові корпорації, фінансові корпорації, загальнодержавне управління, домашні господарства, некомерційні організації, інші країни світу (решта світу)); групування за операціями (виробництво, утворення доходу, розподіл і перерозподіл доходу, використання фактичного доходу); групування за змістом операцій (операції з товарами і послугами,розподільчі операції, нагромаджу вальні операції,

балансуючі операції).

Національні рахунки будують за відомою схемою бухгалтерських рахунків. Кожен рахунок має дві сторони: справа записують одержані вартості як ресурси, зліва – сплачені як використання цих ресурсів. Відповідно до бухгалтерської методології – права сторона позначається «ресурси», ліва – «використання». Різниці між ресурсами і їх використанням утворюють балансуючі статті, які відбивають результат певного економічного процесу або майнового стану. Стаття, що закриває черговий рахунок щодо використання, відкриває ресурсну сторону наступного рахунка системи. Завдяки цьому національні рахунки набувають ланцюгового зв'язку, а їх показники залежно від завдань аналізу можуть бути агреговані чи дезагреговані. Деякі рахунки не мають балансуючих статей, оскільки є балансами завдяки своєму змістові.

Технікою макроекономічного обліку в СНР є подвійний запис. Кожну економічну операцію на основі певних змістовних таблиць, балансових відомостей та розрахунків відображають двічі: у ресурсах і у використанні, що відповідає за бухгалтерською методологією записом за дебетом і кредитом. Таке проведення операції методом подвійного запису в СНР є основним.

Рекомендована література до теми:[1,2,3,4,5,6]

Контрольні питання до теми:

1. Що передбачає гармонізація обліку?
2. Що означає стандартизація обліку?
3. Дайте характеристику англосаксонської моделі обліку?
4. Дайте характеристику континентальної моделі обліку?
5. Дайте характеристику південноамериканської моделі обліку?
6. Дайте характеристику інтернаціональної моделі обліку?
7. Вкажіть сутність системи національних рахунків.
8. В яких напрямах здійснюється приведення національної системи бухгалтерського обліку у відповідність до вимог МСБО

Облік на підприємствах малого бізнесу

План підготовки:

1 . Визначення суб’єкту малого підприємництва
2 . Спрощений План рахунків
3 . Облікові регістри при спрощеній системі обліку
4 . Спрощена система оподаткування

Методичні вказівки до підготовки теми

Визначення суб’єкту малого підприємництва

Відповідно до ч.3 ст. 55 Господарського Кодексу України (ГКУ)суб’єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої

діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва,у тому числі до суб'єктів мікро підприємництва, середнього або великого підприємництва.

Суб'єктами малого підприємництва є: фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці,у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України; юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід відбудь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами мікро підприємництва як різновиду малого підприємництва згідно з нормами ГКУ країни є фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці,у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України; юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно- правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами середнього підприємництва визнаються фізичні та юридичні особи– суб'єкти господарювання, що займають проміжне становище між суб'єктами малого і великого підприємництва.

До останніх Господарський кодекс України відносить суб'єктів господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік)перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Таким чином, щоб визначити, до якої категорії належить конкретний суб'єкт господарювання, слід встановити середню кількість працівників та суму доходу в євро, визначену за середньорічним курсом НБУ(таблиця 1).

На сучасному етапі розвитку економічних відносин в Україні законодавчу основу ведення малого бізнесу та застосування спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності складають:

- ПодатковийкодексУкраїнивід02.12.2013року№2755-VI;

- Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2015 р. №4618-17 [4];

- Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-XIV;

- П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39.

Класифікація суб’єктів підприємництва

У 2026 році в Україні запроваджуються нові критерії класифікації суб'єктів підприємництва, що адаптують законодавство до стандартів ЄС. Основні категорії базуються на кількості працівників та фінансових показниках (дохід або активи): мікропідприємства (до 9 працівників, ≤2 млн євро), малі (до 49 працівників, ≤10 млн євро) та середні (до 249 працівників, ≤50 млн євро).

Основні зміни та класифікація на 2026 рік:

- **Мікропідприємства:** Середня кількість працівників — до 9 осіб; річний дохід або балансова вартість активів — до 2 млн євро.
- **Малі підприємства:** Кількість працівників — до 49 осіб; річний дохід або активи — до 10 млн євро.
- **Середні підприємства:** Кількість працівників — до 249 осіб; дохід — до 50 млн євро або активи — до 43 млн євро.
- **Великі підприємства:** Усі, хто перевищує межі середніх підприємств

Прийняття Податкового кодексу України у 2013 р., з одного боку, стало ще одним кроком до впорядкування системи законодавства, з іншого, змінило правила регулювання системи оподаткування, а відтак, і вплив держави на бізнес.

Спрощений План рахунків

Особливості господарської діяльності, різноманітність її видів обумовлюють можливість застосування малими підприємствами спрощеного Плану рахунків. Спрощений План рахунків можуть застосовувати суб'єкти підприємницької діяльності – юридичні особи, які відповідно до чинного законодавства визнані суб'єктами малого підприємництва, юридичні особи, що не займаються підприємницькою діяльністю (крім бюджетних установ), незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, а також представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності. Суб'єкти підприємницької діяльності спрощений План рахунків застосовують у разі складання ними фінансової звітності відповідно до П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва».

Записи на рахунках бухгалтерського обліку спрощеного Плану рахунків і на позабалансових рахунках для узагальнення інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань, про доходи і витрати, факти фінансово- господарської діяльності підприємства здійснюють відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

У спрощеному Плані рахунків передбачені тільки синтетичні балансові рахунки, кількість яких становить 25, проти 68 звичайного Плану рахунків, що використовують решта підприємств та організацій України, крім бюджетних та фінансових установ, (таблиця 1).

Таблиця 1 – Характеристика спрощеного Плану рахунків

Код рахунка	Назва рахунка	Призначення рахунка
1	2	3
10	Основні засоби	Облік та узагальнення інформації про основні засоби, інші необоротні матеріальні активи, нематеріальні активи
13	Знос необоротних активів	Облік та узагальнення інформації про знос основних засобів, інших необоротних матеріальних активів і нематеріальних активів
14	Довгострокові фінансові інвестиції	Облік та узагальнення інформації про довгострокові фінансові інвестиції
15	Капітальні інвестиції	Облік та узагальнення інформації про капітальні інвестиції
16	Довгострокові Біологічні активи	Облік та узагальнення інформації про довгострокові біологічні активи
18	Інші необоротні активи	Облік та узагальнення інформації про довгострокову дебіторську заборгованість, інші необоротні активи
20	Виробничі запаси	Облік та узагальнення інформації про сировину й матеріали, купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби,паливо, тару й тарні матеріали, будівельні матеріали та матеріали, передані в переробку, запасні частини, матеріали сільськогосподарського призначення, інші матеріали, малоцінні та швидкозношувані предмети і ТЗВ
21	Поточні біологічні активи	Облік та узагальнення інформації про поточні біологічні активи рослинництва (які оцінені за справедливою вартістю) і тваринництва
23	Виробництво	Облік та узагальнення інформації про витрати на основне і допоміжні виробництва, виробничий брак
26	Готова продукція	Облік та узагальнення інформації про готову продукцію, товари, транспортно-заготівельні витрати і торгову націнку
30	Каса	Облік та узагальнення інформації про грошову готівку та грошові документи
31	Рахунки в банках	Облік та узагальнення інформації про грошові кошти на рахунках у банках, еквіваленти грошових коштів та грошові кошти в дорозі
35	Поточні фінансові інвестиції	Облік та узагальнення інформації про поточні фінансові інвестиції
37	Розрахунки з різними дебіторами	Облік та узагальнення інформації про розрахунки з покупцями та замовниками, з підзвітними особами, з іншими дебіторами, про короткострокові векселі одержані,про резерв сумнівних боргів
39	Витрати майбутніх періодів	Облік та узагальнення інформації про витрати майбутніх періодів
40	Власний капітал	Облік та узагальнення інформації про статутний, пайовий, додатковий, резервний, неоплачений і вилучений капітали
44	Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)	Облік та узагальнення інформації про нерозподілені прибутки (непокриті збитки), про використання прибутку

Продовження таблиці 1

1	2	3
47	Забезпечення майбутніх витрат і платежів	Облік та узагальнення інформації про забезпечення майбутніх витрат і платежів, цільове фінансування і цільові надходження
48	Цільове фінансування і цільові надходження	Облік та узагальнення інформації про залишки коштів цільового фінансування і цільових надходжень
55	Інші довгострокові зобов'язання	Облік та узагальнення інформації про довгострокові позики, векселі видані, зобов'язання за облігаціями, зобов'язання з оренди та інші довгострокові зобов'язання
64	Розрахунки за податками й платежами	Облік та узагальнення інформації про розрахунки за податками, обов'язковими платежами, про податкові зобов'язання, податковий кредит, розрахунки за пенсійним забезпеченням, соціальним страхуванням, страхуванням на випадок безробіття, індивідуальним страхуванням
66	Розрахунки з оплати праці	Облік та узагальнення інформації про розрахунки з оплати праці
68	Розрахунки за іншими операціями	Облік та узагальнення інформації про розрахунки з постачальниками та підрядниками, з учасниками, про короткострокові позики, короткострокові векселі видані, поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями і розрахунки за іншими операціями
69	Доходи майбутніх періодів	Облік та узагальнення інформації про доходи майбутніх періодів
70	Доходи	Облік та узагальнення інформації про доходи від реалізації, інші операційні, інші звичайні і вирахування з доходу
74	Інші доходи	Облік та узагальнення інформації про суми інших доходів
79	Фінансові результати	Облік та узагальнення інформації про фінансові результати
90	Собівартість реалізації	Облік та узагальнення інформації про виробничу собівартість реалізованої продукції та/або собівартість реалізованих товарів
91	Загальновиробничі витрати	Облік та узагальнення інформації про накладні виробничі витрати на організацію та управління виробництвом, а також витрати на утримання машин та устаткування
96	Інші витрати	Облік та узагальнення інформації про інші витрати операційної та звичайної діяльності

З метою досягнення необхідної деталізації та аналітичності обліково-економічної інформації суб’єкти малого підприємництва можуть вводити до спрощеного Плану рахунків субрахунки. При цьому необхідно враховувати призначення рахунків, структуру реєстрів обліку, що використовуються суб’єктами малого підприємництва, склад показників фінансової звітності, а також потреби апарату управління суб’єкта малого підприємництва.

Для узагальнення інформації про позабалансові активи і зобов'язання суб’єкти малого підприємництва повинні, як і усі інші підприємства використовують позабалансові рахунки класу 0 Плану рахунків, що

використовують решта підприємств та організацій України (крім бюджетних та фінансових установ).

До спрощеного Плану рахунків включені рахунки класу 9: 90 «Собівартість реалізації», 91 «Загальновиробничі витрати», 96 «Інші витрати». Це є однією з основних особливостей, яка значно спрощує облікову систему суб'єкта малого підприємництва. Рахунки класу 8 не використовуються. Завдяки цьому зменшується обсяг аналітичної інформації, яка у більшості випадків для суб'єктів малого підприємництва є непотрібною.

Облікові регістри при спрощеній системі обліку

Підприємства, які відносяться до малих, але не відповідають критеріям, визначеним Податковим кодексом, можуть використовувати облікові регістри, які визначені наказом МФУ від 25.06.2003 р. №422

Таблиця 3 – Узагальнення інформації про господарські операції при спрощеній формі бухгалтерського обліку

Ділянка обліку	Регістри
1.Облікготівки,грошових коштів, їх еквівалентів та грошових документів	Відомість1-м(дляоблікунарахунках30 і31) Розділ І. Облік готівки і грошових документів Розділ П (зворотна сторона). Облік грошових коштів та їх еквівалентів
2.Облікзапасів	Відомість 2-м Облік запасів (для обліку на рахунках 20 і 26)
3.Облік розрахунків з дебіторами і кредиторами, за податками та оплати праці	Відомість3-м (для обліку на рахунках:37,55,64,69 та 66) Розділ І. Облік розрахунків з дебіторами і кредиторами, за податками і платежами довгострокових зобов'язань і доходів майбутніх періодів Розділ ІІ. Облік розрахунків з оплати праці
4. Облік необоротних активів, нарахованої амортизації,капітальних і фін.інвестицій та інших необоротних активів	Відомість 4-м (для обліку на рахунках: 10, 13, 14, 15, 18 та 35) Розділ І. Облік необоротних активів та амортизації(зношення) Розділ ІІ (зворотна сторона). Облік капітальних і фінансових інвестицій та інших необоротних активів
5. Облік доходів, витрат, фінансових результатів, власного капіталу,витрат майбутніх періодів, забезпечень	Відомість5-м (для обліку на рахунках:90,91,96,23,44,70,79,39, 40, 47) Розділ І. Облік витрат Розділ ІІ. Облік витрат на виробництво Розділ ІІІ. Облік доходів і фінансових результатів Розділ IV. Облік власного капіталу, витрат майбутніх періодів, забезпечення майбутніх витрат і платежів
6.Підсумкові відомості	Оборотно-сальдова відомість

Спрощений облік на малих підприємствах забезпечує достовірність та аналітичність обліку, оскільки підприємствам малого бізнесу дозволяється вводити необхідні субрахунки.

Спрощена система оподаткування

Відповідно до ч.3 ст.291 Податкового кодексу України юридична особа чи

фізична особа – підприємець може самостійно обрати спрощену систему оподаткування,якщотакаособавідповідаєвстановленимвимогамтареєструється платником єдиного податку в визначеному порядку.

Суб'єкти господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, поділяються на такі групи платників єдиного податку:

1) перша група – фізичні особи - підприємці, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню і обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 300 тис. гривень;

2) друга група – фізичні особи – підприємці, які здійснюють господарську діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства, за умови, що протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв:

– не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб;

– обсягдоходунеперевищує1,5млн.гривень.

3) третя група – фізичні особи – підприємці або юридичні, які протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв:

– кількість найманих осіб– без обмежень;

– обсягдоходунеперевищує20млн.гривень;

4) четверта група – сільськогосподарські товаровиробники, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75% (еквівалент колишнього фіксованого сільськогосподарського податку)

Рекомендована література до теми:[1,2,3,4,5,6,12]

Контрольні питання до теми:

1. Як здійснюється класифікація суб'єктів підприємництва?
2. Дайте визначення суб'єкта малого підприємництва
3. Вкажіть особливості обліку на підприємствах суб'єктах малого підприємництва
4. В чому полягають особливості спрощеного Плану рахунків?
5. Які облікові регістри використовуються суб'єктами малого підприємництва?
6. В чому полягають особливості спрощеної системи оподаткування?

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Базова

1. Бухгалтерський облік: навч. посіб. / В. М. Соболєв, І. А. Косата, Т. В. Розіт тощо; за ред. В. М. Соболєва. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 222 с.
2. Бухгалтерський облік (загальна теорія : практикум: навч. посіб. / [М. М. Коцупатрий, М. М. Кругла, О. Г. Бірюк та ін.] ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ: КНЕУ, 2019. 231 с
3. Малюга Н.М., Пархоменко В.М. Бухгалтерський облік (загальна теорія): конспект лекцій в схемах і таблицях:навч.посіб.Київ:ТОВ«Видавництво «Консультант»,2017.66с.
4. ОсмятченкоВ.О.Бухгалтерський облік:навч.посіб.К.:Простобук.2017. 552с.
5. СкоробогатоваН.С.Бухгалтерський облік:навч.посіб.К.:КПІ:Вид-во «Політехніка»,2018.248с.
6. Рязанова Н. О. Бухгалтерський облік : навч.-метод. посіб. Старобільськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2022. 287 с.

Допоміжна

7. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV із змінами і доповненнями URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-99.
8. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом Мінфіну №291 від 30.11.1999 р. URL: http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PlanSchetov.aspx
9. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств іорганізацій, затверджена наказом Мінфіну № 291 від 30.11.1999 р. URL: http://buhgalter911.com/Res /PSBO/PlanSchetov.aspx.
10. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. URL: https://buhgalter911.com/uk/normativnaya-baza/instr-plan-rah/standart-buhgalterskogo/
11. Міжнародні стандарти фінансової звітності. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92408
12. ГогольТ.А.Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємств малого бізнесу: монографія. Чернігів: Лозовий В. 2014. 383 с.
13. ГоловС.Ф.,КостюченкоВ.М.Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі. К.: Лібра, 2004. 880 с.

11. Інформаційні ресурси

1. http://www.zakon.rada.gov.ua–офіційний сайт Верховної Ради України
2. http://www.minfin.gov.ua–офіційнийсайт Міністерства фінансів України
3. https://www.me.gov.ua–офіційний сайт Міністерства економіки України
4. http://www.minjust.gov.ua–офіційнийсайт Міністерства юстиції України
5. http://www.apu.com.ua–офіційний сайт Аудиторської палати України
6. https://tax.gov.ua/–офіційнийсайт Державної податкової служби України
7. http://www.pfu.ua–офіційнийсайт Пенсійного фонду України
8. https://dasu.gov.ua–офіційнийсайт Державної аудиторської служби України
9. https://ukrstat.gov.ua–офіційнийсайт Державної служби статистики
10. http://www.dmsu.customs.gov.ua–офіційнийсайт Державної митної служби України
11. http://www.bank.gov.ua–офіційнийсайт Національного банку України
12. http://www.ukr.buhgalter.com.ua - спеціалізований інформаційно-аналітичний ресурс для бухгалтерів, аудиторів,
13. http://www.mon.gov.ua-офіційнийсайт Міністерства освіти і науки України
14. http://www.nau.ua - інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України(НАУ)»
15. http://www.balance.ua-електронна версія газети «Баланс»
16. http://www.vobu.com.ua – електронна версія газети «Все про бухгалтерський облік»
17. http://www.uacaa.org–офіційнийсайтасоціаціїбухгалтерівіаудиторів
18. http//www.nbuv.gov.ua – Офіційний сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського

Бухгалтерський облік **[**Текст]: методичні вказівки до виконання самостійної роботи для здобувачів освіти освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр за спеціальністю D1 Облік і оподаткування денної форми навчання/уклад. Л.В.Матюк. − Любешів: ВСП «Любешівський ТФК ЛНТУ», 2026. – 41 с

Комп’ютерний набір і верстка : Л.В. Матюк
Редактор: Л.В. Матюк